

12 ปีแห่งความเคลื่อนไหวและพัฒนาการของเรือนพื้นบ้านสมุย (พ.ศ.2546-2558)

อุปลักษณ์ รัตนสุภา

อาจารย์ประจำภาควิชาสถาปัตยกรรม
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

บทคัดย่อ

เรือนพื้นบ้านสมุยมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่แตกต่างจากเรือนไทยภาคใต้ โดยทั้งนี้ น่าจะมีเหตุผลมาจากเงื่อนไขการตั้งถิ่นฐานและวิถีชีวิตของชาวเกาะสมุยเอง ที่มีอัตลักษณ์ที่น่าสนใจและไม่เหมือนใคร ปัจจุบันชาวเกาะสมุยได้มีการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตความเป็นอยู่ไปอย่างมาก เนื่องจากสถานะของเกาะสมุย คือ จุดหมายปลายทางของนักท่องเที่ยวทั่วโลก เกาะแห่งนี้จึงเต็มไปด้วยความหลากหลายทางวัฒนธรรม ทั้งวัฒนธรรมดั้งเดิมและวัฒนธรรมที่ปรับเปลี่ยนไปของชาวเกาะเองไปจนถึงวัฒนธรรมที่เกิดจากผู้อพยพเข้ามาอยู่ใหม่ ไม่ว่าจะเป็นผู้ใช้แรงงานคนไทยและประเทศเพื่อนบ้านที่มาทำงานเพื่อให้บริการสำหรับธุรกิจการท่องเที่ยว และนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศที่มาพักอาศัยอยู่ในระยะสั้นและระยะยาว เราไม่สามารถปฏิเสธความแปรเปลี่ยนที่เกิดขึ้นใหม่เหล่านี้ได้เลย แต่สิ่งที่เป็นหลักสำคัญ คือ การเก็บรักษาอัตลักษณ์ดั้งเดิมของวัฒนธรรมชาวเกาะสมุยไว้ และการสร้างคุณค่าโดยการแสดงให้เห็นว่าวัฒนธรรมดั้งเดิมสามารถที่จะปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตสมัยใหม่ได้

ดังนั้นการศึกษาและเปรียบเทียบพัฒนาการของเรือนสมุยตลอดทั้ง 12 ปี จะเป็นข้อมูลสำคัญที่สะท้อนถึงรูปแบบในการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวเกาะสมุย รวมถึงการยอมรับในความหลากหลายของวัฒนธรรมใหม่ที่เข้ามา และการสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมใหม่บนพื้นฐานของบริบทแห่งเกาะสมุย โดยมีประเด็นศึกษาทั้งในแง่ของการสำรวจศึกษาต่อเนื่องและต่อยอดจากวิทยานิพนธ์ในระดับปริญญาโทของผู้วิจัยเรื่อง “สถาปัตยกรรมพื้นบ้านเกาะสมุย: จุดกำเนิด พัฒนาการ และแนวทางการออกแบบ” และการสำรวจศึกษาสถาปัตยกรรมร่วมสมัยที่อาจได้แรงบันดาลใจจากสถาปัตยกรรมสมุยดั้งเดิม หรือ สถาปัตยกรรมรูปแบบใหม่อื่นๆ ที่อาจมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตสมัยใหม่ และบริบทแห่งความเป็น “สมุย” รวมถึงการสังเกตการณ์สถาปัตยกรรมแปลกปลอมที่ไม่สามารถที่จะกลมกลืนไปกับบริบทแห่งเกาะสมุยได้

การสร้างคุณค่าและความหมาย รวมถึงการให้คำจำกัดความในประเด็น “ความเป็นสมุย” หรือ “อัตลักษณ์แห่งสมุย” จะเป็นอุปสรรคและแนวทางในการจูงใจให้ชาวสมุยและผู้อพยพที่เข้ามาใช้เกาะสมุยเป็นที่พักอาศัย ได้เข้าใจและมีส่วนร่วมกันในการพัฒนาเกาะสมุยในแนวทางของการอนุรักษ์รักษาอัตลักษณ์ที่สำคัญดังกล่าวไว้ เพื่อสร้างสัญลักษณ์ภาพรวมในทิศทางเดียวกัน โดยจะเป็นวิธีที่ทำให้เกาะสมุยซึ่งนอกจากจะเป็นจุดหมายปลายทางในเชิงแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติแล้ว ยังจะเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่ใส่ใจในการคงอยู่ของนิเวศวัฒนธรรมของตนด้วย ทั้งนี้ ผู้วิจัยคงไม่เพียงแต่ทำการศึกษาและนำเสนอให้มีการอนุรักษ์รูปแบบทางกายภาพเพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่จะศึกษาองค์ประกอบมิติอื่นๆ ด้วย เช่น พิธีกรรมต่างๆ การแต่งกาย อาหาร ทรัพยากรทางธรรมชาติ ขนบธรรมเนียมประเพณี

ความเชื่อ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และส่วนประกอบอื่นๆ ก็จะมีมีความสำคัญ และสามารถแสดงบทบาททางใดทางหนึ่งได้ เช่นเดียวกัน

คำสำคัญ: เกาะสมุย / เรือนพื้นบ้านสมุย / สถาปัตยกรรมบริบท / บริบทนิยม

12 Years of transition and undergone developments of Samui Vernacular Houses (2003-2015)

Oopatham Ratanasupa

Lecturer, Department of Architecture

Faculty of Architecture, Silpakorn University

Abstract

Samui Vernacular house styles are different from other regions in the south of Thailand. This is probably due to conditional settlement of and living styles of the islanders that look different among others with unique identity. Nowadays, Samui locals have adapted their lifestyles to be differently changed due to entire situation of Samui has been turned into major tourism destination for tourists and visitors from around the world. As there are many people from different cultures are heading to the island for living and traveling, this makes Samui today full of cultural diversity both of original local residents and new adapted cultures as well as cultures of the new comers either Thai or foreign labors from neighboring countries working in tourism industries including foreign tourists travelling in the island, long and short stays. We can hardly neglect the existing modernization and changes that spreading into the area. But more importantly, it is critical to retain and cultivate values of the remaining traditional identity and original cultures of the local inhabitants, proving that the origins of life styles can possibly be applied to fit with the modern living.

Therefore, relevant studies and comparisons of development involving with Samui traditional houses in 12 years will provide significant information to reflect the transitional patterns of lifestyle among Samui islanders, including recognizing the variety of neo-cultures coming into the area, and lately the creations of modern architectures based on local Samui traditional context. All these studies are associated with educational survey and successional study derived from many pieces of the author's Master Thesis about local architecture of Koh Samui in various aspects: the origins, evolution, and designing guidelines and educational surveys of contemporary architectures that influenced whether by traditional Samui architecture or by other modern architectures involving with modern lifestyle or Samui local context, and the observation of foreign and uncommon architectures that are not in harmony with those Samui locals and identity.

Creating values and meaningfulness of the natives as well as clearly defining “Samui-ness” or “Samui Identity” will somehow provide stratagem and guideline as the impetus in motivating those Samui locals and settlers evacuated into the area for living to realize and participate in maintaining that significant identity and native cultural resources of the island promoting into the same direction. This will make Samui, not only the island of beautiful travel destinations and natural tourist attractions but also the island that realizes and retains the existence of its cultural ecology. However, these ways of conservation should be presented, not only in physical elements, but also in many other dimensions like ceremonies, costumes, foods, natural resources, local custom and dressing, beliefs, local wisdom, and other elements that can play significant role in any case.

Keywords: Samui Island / Samui vernacular house / contextual architecture / contextualism

บทนำ

“สมัยนี้จะมีบ้านเก่าอายุสองร้อยปี ในเมื่อป่ามะพร้าวและทุ่งนาทะเลถูกแทนที่ด้วยรีสอร์ทหรู จนแทบไม่เหลือเค้าโครงเดิมที่บอกเล่าตัวตนคนสมัย มันจึงเป็นการยากที่จะเชื่อว่า บนเกาะแห่งนี้ยังหลงเหลือบ้านไม้เก่าทรงสมัยแท้ๆ อายุกว่า 200 ปี และนั่นก็แปลได้ว่า สมัยไม่ได้มีประวัติศาสตร์เพียงแค่การเป็นสถานตากอากาศเกรดเอของชาวยุโรป หรือกลุ่มสแกนดิเนเวียอย่างที่เข้าใจเพียงเท่านั้น และถ้าได้ศึกษาลงไปในหลักฐานทางประวัติศาสตร์ชิ้นสำคัญ นั่นก็คือ กลุ่มพระพุทธรูปเก่าแก่สร้างจากหินปะการังสีขาวที่หลงเหลืออยู่บนผนังโบสถ์วัดประเดิม ก็จะทำให้เห็นว่าแท้จริงแล้วชุมชนชาวเกาะสมัยมีความรุ่งเรืองและเป็นประตูกำเนิดตั้งแต่ปลายสมัยกรุงศรีอยุธยา โดยหนึ่งในผู้ที่เก็บรักษาเสี้ยวเศษทางประวัติศาสตร์ของเกาะสมัยไว้ให้ลูกหลานได้ศึกษาในรากเหง้าของตนเอง ก็คือ หม่อมหลวง อวชร วรวรรณ เจ้าของพิพิธภัณฑ์ส่วนตัวเล็กๆ ที่ซ่อนตัวอยู่ในความสงบเงียบริมพูลูแฉวง ทะเลสาบน้ำจืดเล็กๆ ที่เป็นดังโอเอซิสกลางเกาะสมัย”¹

“บ้านบนเกาะสมัยนี้แตกต่างจากบ้านอื่นๆ ในภาคใต้ตรงที่เขาก่อแบบเพื่อป้องกันลมฝนที่พัดมาเกือบทั้งปี โดยเฉพาะตัวบ้านตั้งอยู่บนเสาที่ตัดมาจากหินปะการังในทะเลซึ่งแข็งแรงมาก และเป็นสิ่งที่มีอยู่มากรอบเกาะสมัยสมัยก่อนทุกบ้านมีหน้าต่างที่ค่อนข้างแคบ และน้อยบาน เพื่อป้องกันลมและฝนที่จะพัดเข้ามา ฝาปิดหมุดไม่มีบานหรือระเบียง เพราะฝนตกตลอดปี ไม่สามารถนั่งเล่นได้แบบภาคกลาง พื้นตรงธรณีประตูเป็นไม้ซีกันทราฟที่จะติดเท้าเข้าบ้าน ส่วนบ้านบางหลังนั้น ก็มีหลังคาสัญลักษณ์ของศาสนาอิสลามผสมอยู่ ซึ่งบ้านเหล่านี้เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของเกาะสมัยแท้ ที่แทบจะไม่มีเหลือให้เห็นอีกแล้ว”²

“รูปแบบทางสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเกาะสมัยนั้นถือว่ามีความหลากหลายด้วยเงื่อนไขของชาติพันธุ์ และการตั้งถิ่นฐานที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตที่สืบทอดต่อกันมาเป็นเวลานาน ไม่ว่าจะเป็นพิธีกรรม ศิลปะ สถาปัตยกรรม และการปลูกสร้างตามภูมิปัญญาของท้องถิ่น ซึ่งปัจจุบันเกิดความเจริญและเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างรวดเร็ว ทำให้รูปแบบทางสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเกาะสมัย ซึ่งล้วนมาจากภูมิปัญญากำลังจะเลือนหายไป”³

“ใครจะว่าผมบ้าก็ไม่เป็นไร เพราะผมเป็นชาวสมัย และนี่คือรากเหง้าแห่งบรรพบุรุษของผม ผมเห็นสิ่งปลูกสร้างเหล่านี้มาตั้งแต่เกิด และผมจะรักษามันไว้ตราบเท่าที่ผมนยังมีชีวิตอยู่”⁴

ปัจจุบันสมัยซึ่งมีพื้นที่ประมาณ 230 ตารางกิโลเมตร มีประชากรกว่า 62,500 คน หรือมีความหนาแน่นของประชากรประมาณ 270 คน ต่อตารางกิโลเมตร (ข้อมูลปี 2555) ตัวเลขดังกล่าวยังไม่รวมถึงจำนวนประชากรแฝง ซึ่งหมายถึง ผู้เข้ามาใช้แรงงานในการก่อสร้างและการบริการในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว และจำนวนตัวเลขนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศในแต่ละปีไม่ต่ำกว่า 1 ล้านคน มีรายได้จากอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวไม่ต่ำกว่า 14,000 ล้านบาทต่อปี (ศูนย์ประสานงานการท่องเที่ยว เกาะสมัย, ข้อมูล ณ เดือนเมษายน 2551) ในขณะที่ชาวสมัยกำลังตื่นตาตื่นใจกับการเพิ่มขึ้นของจำนวนตัวเลขในทุกมิติที่เกี่ยวข้องกับเกาะสมัย แต่สิ่งที่กำลังสูญสิ้นไป คือ ความเป็นตัวตนของสมัย ซึ่งบางครั้งไม่สามารถประเมินค่าในเชิงตัวเลขได้

¹ นิตยสาร Lonely Planet Traveller, The Treasure Island (กรุงเทพมหานคร: พลุศจิกายน 2557).

² หม่อมหลวง อวชร วรวรรณ, บทสัมภาษณ์ (บ้านมุดา เกาะสมัย: มีนาคม 2558).

³ ศราวุธ พูลสวัสดิ์, การกำหนดรูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเกาะสมัย. (2557).

⁴ วินัย เจริญผล, บทสัมภาษณ์ (บ้านเจริญผล: สิงหาคม 2557).

จากการสำรวจภาคสนามของศรายุธ พูลสวัสดิ์ ในเดือนมกราคม 2557 ได้แบ่งความโดดเด่นของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเกาะสมุยออกเป็น 4 เงื่อนไข ดังนี้ คือ

1. เป็นที่พักอาศัย
2. เป็นที่ศึกษาเรียนรู้
3. วิถีชีวิตและวัฒนธรรม
4. การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

พบว่าประชากรในพื้นที่ที่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบและเอกลักษณ์ของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเกาะสมุยว่ามีลักษณะเด่นด้านใดมากที่สุด คือ วิถีชีวิตและวัฒนธรรม ร้อยละ 37 อันดับรองลงมา คือ การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ร้อยละ 34 อันดับสาม คือ เป็นที่พักอาศัย ร้อยละ 25 และอันดับสุดท้าย คือ เป็นที่ศึกษาเรียนรู้ ร้อยละ 4

อีกทั้งแนวทางในการพัฒนาเกาะสมุยโดยรวมจากทางภาครัฐ ก็ได้มีนโยบายชัดเจนเกี่ยวกับการพัฒนาเกาะสมุยบนพื้นฐานแห่งรากวัฒนธรรมเดิมอย่างบูรณาการและยั่งยืน แต่เป็นการพัฒนาในเชิงกายภาพที่เน้นการเอื้อต่อปัจจัยภายนอกหรือการพัฒนาในเชิงบริการการท่องเที่ยวตามกลไกในเชิงของธุรกิจและการตลาด ภาครัฐยังขาดความมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่ยังคงเหลืออยู่บนเกาะสมุย มาปรับใช้ร่วมกับการพัฒนาเกาะทั้งในแง่การพัฒนาในเชิงอนุรักษ์และยั่งยืน และการพัฒนาไปตามกระแสสากลโลก ผู้วิจัยเชื่อมั่นว่า การค้นหาอัตลักษณ์ที่แท้จริงของสถาปัตยกรรมเกาะสมุยนั้น จะสามารถเป็นส่วนหนึ่งในการสะท้อนและสร้างอัตลักษณ์โดยรวมในปัจจุบันได้ โดยสามารถศึกษาจากพัฒนาการของเรือนพื้นบ้านสมุยที่ปรับเปลี่ยนไปจากอดีต เพื่อความอยู่รอดในบริบททางธรรมชาติ ความหลากหลายของวัฒนธรรมที่ถ่ายทอดผ่านรูปแบบและรายละเอียดทางสถาปัตยกรรม จนมาถึงปัจจุบัน ที่มีเงื่อนไขอื่นๆ ในการปรับตัว คือ เศรษฐกิจ สังคม และวิถีชีวิตรูปแบบใหม่

ดังนั้นงานวิจัยชิ้นนี้ จะเป็นบันทึกเรื่องราวของการเดินทางของเรือนพื้นบ้านสมุย โดยเน้นพัฒนาการในการปรับตัวในช่วง 12 ปีที่ผ่านมา การกำหนดขอบเขตช่วงเวลานั้น เพื่อเป็นกรอบในการแสดงถึงช่วงความเร็วในการปรับเปลี่ยนรูปแบบทางกายภาพของเรือนพื้นบ้านสมุย ที่จะมีความสัมพันธ์กับเงื่อนไขต่างๆ

วัตถุประสงค์

- เพื่อศึกษาความเคลื่อนไหวและแนวโน้มการคงอยู่ของเรือนพื้นบ้านสมุยในรูปแบบ และเงื่อนไขต่างๆ
- เพื่อศึกษาพัฒนาการ การแปรเปลี่ยน และการปรับตัวของเรือนพื้นบ้านสมุยในบริบทที่แปรเปลี่ยนไปทั้งในสภาวะการณ์ปัจจุบัน และอนาคต
- เพื่อศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นร่วมสมัยที่ได้แรงบันดาลใจและอิทธิพลจากสถาปัตยกรรมดั้งเดิมบนเกาะสมุยและบริบทโดยรอบ ทั้งในเชิงการให้คำจำกัดความ การจำแนกประเภทจากเกณฑ์อายุ รูปแบบทางสถาปัตยกรรม และสภาพแวดล้อม

ขอบเขตการศึกษา และวิธีการดำเนินงาน

ขอบเขตด้านพื้นที่ (แผนที่ประกอบที่ 1-2)

จำแนกพื้นที่ศึกษาเป็น 2 ส่วน จากเกณฑ์การตั้งถิ่นฐานของชุมชนเก่าและใหม่ ดังนี้

- พื้นที่ทางตอนใต้ของเกาะ ซึ่งเป็นพื้นที่ตั้งถิ่นฐานเก่า ประกอบด้วย ชุมชนหน้าเมืองและชุมชนหัวถนน
- พื้นที่ทางตอนเหนือของเกาะ ซึ่งเป็นพื้นที่ตั้งถิ่นฐานใหม่ ประกอบด้วย ชุมชนแม่น้ำและชุมชนบ่อผุด

ขอบเขตด้านเนื้อหา

จำแนกเนื้อหาในการศึกษาจากเกณฑ์ 3 เกณฑ์ ดังนี้

- อายุของเรือน
- รูปแบบทางสถาปัตยกรรม
- สภาพแวดล้อม

วิธีดำเนินงานวิจัย

ประกอบด้วยกระบวนการดำเนินงาน 3 ขั้นตอนดังนี้

- การศึกษาข้อมูลทางเอกสาร (ทั้งเอกสารปฐมภูมิ และเอกสารทุติยภูมิ)
- การสำรวจภาคสนามและการสัมภาษณ์ (2 ครั้ง ครั้งละ 3 วัน 2 คืน)
- การจัดทำเอกสารและบทความวิจัย
- การจัดทำร่างหนังสือ “เรือนสมุย” และ หนังสือรวมภาพถ่ายทางสถาปัตยกรรมและวัฒนธรรมวิถีชีวิตแห่งชาวเกาะสมุย หรือ “Pantone Samui”

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- เพื่อนำเสนอวิธีการทำวิจัยเชิงประยุกต์ โดยผลจากการวิจัยสามารถที่จะนำเสนอได้ ทั้งเชิงวิชาการ และรูปแบบของสื่อสิ่งพิมพ์ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ (โครงการต่อเนื่องต่อไป) เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอนในสาขาวิชาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ที่ผู้วิจัยมีส่วนรับผิดชอบสอน และบุคคลผู้สนใจทั่วไป
- ข้อมูลจากการวิจัย ทั้งในรูปแบบของบทความวิจัย สื่อสิ่งพิมพ์ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ จะเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเกาะสมุยต่อไป ทั้งทางตรงและทางอ้อม
- เพื่อให้ผู้ที่รับผิดชอบและมีบทบาทในการพัฒนาเกาะสมุย เล็งเห็นถึงอัตลักษณ์ที่แท้จริงของเรือนและสถาปัตยกรรมเกาะสมุย รวมถึงให้ความสำคัญกับการออกแบบทางสถาปัตยกรรมและการพัฒนาการเกาะสมุยที่เคารพและสอดคล้องกับบริบทของเกาะสมุยเอง ทั้งในเชิงกายภาพและเชิงวัฒนธรรม
- เพื่อเผยแพร่ข้อมูลจากการวิจัยสู่องค์กร หรือสื่อที่มีบทบาทในการประชาสัมพันธ์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวัฒนธรรมดั้งเดิม

สถานการณ์ปัจจุบันแห่งการคงอยู่ของเรือนพื้นถิ่นสมุย

จากการสำรวจภาคสนามและการสังเกตของผู้วิจัย (แผนที่ประกอบ 1) ในเดือนมีนาคม 2558 พบว่า ลักษณะทางกายภาพของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเกาะสมุย โดยเฉพาะเรือนสมุยส่วนใหญ่จะวางแกนเรือนหันตามตะวันและขวางตะวันตามลำดับ โดยการหันหน้าเรือนไปทางทิศเหนือ (หันหน้าออกสู่ถนนหรือทะเล) การวางผังห้องนอนจะอยู่ทางด้านทิศตะวันออก และห้องครัวจะอยู่ทางทิศตะวันตก วิธีการดำเนินชีวิตส่วนใหญ่ของชาวบ้านจะอยู่อาศัยแบบเรียบง่ายในรูปแบบของเศรษฐกิจพอเพียง คือ อาชีพทำสวน ดังนั้นจึงต้องมีขังข้าวไว้เพื่อเก็บผลผลิตทางการเกษตร โดยขังข้าวมักตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกและทิศใต้ของเรือน ลักษณะรูปแบบของเรือนแยกตามลักษณะทางกายภาพ ได้ 4 รูปแบบ คือ เรือนไม้ชั้นเดียวยกใต้ถุนสูง เรือนชั้นเดียว เรือนแถวหนึ่งชั้น และเรือนแถวสองชั้น (อุปถัมภ์, 2545) โดยปัจจุบันพบว่ารูปแบบหลังคายังคงวางหลังคา

ขวางตะวัน โดยมีทั้งหลังคาทรงจั่วทั้งหลังคา หลังคาทรงปั้นหยาทั้งหลังคา และหลังคาที่ผสมกันระหว่างทรงจั่วและทรงปั้นหยา โดยมีชายคายื่นยาวออกมาคลุมส่วนของพื้นที่ชานเรือน หรือระเบียงของเรือน โดยมีช่วงเสาเรือนอยู่ที่ 3-5 ช่วง พบว่าเป็นฐานคอนกรีตรองรับเสาคอนกรีตและไม้สูงถึงรอดของตัวบ้าน หน้าต่างไม้เป็นบานเปิดคู่และช่องเจาะมีลูกกรงเหล็กติดกับวงกบหน้าต่าง บันไดส่วนใหญ่เป็นบันไดก่ออิฐฉาบปูนผสมทรายที่อยู่ช่วงเรือนหลักซึ่งกลางเรือนและช่วงเรือนครีวมีชานเรือนเชื่อมต่อกันซึ่งสอดคล้องกับเรือนไทยภาคใต้: กรณีศึกษาเรือนไทยพุทธ (มโน และ ครีน, 2536) รูปแบบของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเกาะสมุยนั้นส่วนใหญ่จะมีลักษณะที่คล้ายกันกับเรือนภาคใต้ทั่วไป จากลักษณะของที่ตั้งจึงทำให้สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นมีความโดดเด่นแตกต่างกันออกไปตามวิถีชีวิตและวัฒนธรรม อิทธิพลที่ส่งผลต่อรูปแบบทางสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นส่วนใหญ่ คือรูปแบบของหลังคามันมหันต์ด้านจั่วไปทางตะวันออกและตะวันตก หรือตามตะวัน มีลักษณะช่วยลดการต้านแรงลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ (ลมพัดยา) และลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ (ลมอุตรา) ส่วนเรือนในยุคหลังที่มีหลังคาแบบปั้นหยา หรือแบบลานอ ซึ่งใช้วัสดุเป็นกระเบื้องจะไม่ค่อยมีปัญหาเกี่ยวกับทิศทางลม (อุปลัมภ์, 2545)

รูปแบบการแปรเปลี่ยนและการปรับตัวของเรือนพื้นถิ่นสมุย

จากการสำรวจโดยเน้นจากเรือนตัวอย่างที่ผู้วิจัยได้ทำงานสำรวจแล้วเมื่อปี 2545 และเรือนที่น่าสนใจเพิ่มเติมพบว่า เรือนสมุยมีการแปรเปลี่ยนอยู่ 4 แนวทาง ดังนี้

- การอนุรักษ์รักษาเรือนดั้งเดิมไว้ โดยทำการซ่อมแซมและยกเรือนเพื่อใช้พื้นที่ได้ถุน
- การต่อเติมโครงสร้างใหม่จากเรือนดั้งเดิม เพราะต้องการเพิ่มพื้นที่ใช้สอย
- การสร้างเรือนพักอาศัยใหม่และทำการเชื่อมต่อโครงสร้างกับเรือนดั้งเดิม
- การรื้อถอนไปแล้วหรือปล่อยให้เป็นเรือนร้าง

โดยทั้ง 4 แนวทางสามารถแยกย่อยลงรายละเอียด โดยอาศัยข้อมูลจากการสัมภาษณ์ และการสังเกตจากสภาพทางกายภาพ ได้ดังนี้

1. การอนุรักษ์รักษาเรือนดั้งเดิมไว้ โดยทำการซ่อมแซมและยกเรือนเพื่อใช้พื้นที่ได้ถุน

พบว่า ส่วนใหญ่ชาวสมุยที่ยังคงอนุรักษ์รักษาเรือนดั้งเดิมไว้ เนื่องจากยังมีผู้สูงอายุอาศัยอยู่ที่เรือน และมีเรือนที่ปลูกสร้างใหม่สำหรับลูกหลานแล้ว ประกอบกับชาวสมุยดั้งเดิมนั้นไม่ได้มีปัญหาทางเศรษฐกิจเท่าใดนัก นอกจากนี้แล้วการอนุรักษ์เรือนพื้นบ้านสมุยยังสามารถปรับเปลี่ยนการใช้สอยเรือนเป็นพิพิธภัณฑ์ เช่น พิพิธภัณฑ์ยุคก่อนประวัติศาสตร์จนถึงยุคประวัติศาสตร์ (5,000 ปีก่อนคริสตกาล – ศตวรรษที่ 19) ของหม่อมหลวงอชรร วรวรรณ ซึ่งตั้งอยู่ริมพุ่มเงาจะมีการย้ายเรือนสมุยดั้งเดิมที่เสื่อมโทรมแล้ว มาบูรณะและปรับเปลี่ยนพื้นที่ใช้สอยเรือนดั้งเดิม เป็นพื้นที่ส่วนแสดงศิลปะโบราณวัตถุ (รูปประกอบที่ 1-2) หรือกลุ่มเรือนสมุยโบราณของครูวินัย เจริญผล ซึ่งตั้งอยู่บริเวณหน้าทอนซึ่งเจ้าของเรือนมีเหตุผลส่วนตัวที่ต้องการอนุรักษ์เรือนพื้นบ้านสมุยให้คงอยู่ โดยปรับการใช้สอยเรือนเป็น HomeStay เดิมทีเรือนต้นตระกูลของครูวินัย คือ บ้านเลขที่ 32 หมู่ที่ 5 ตำบลอ่างทอง ซึ่งเป็นเรือนไม้เดี่ยว อายุเรือนไม่ต่ำกว่า 70 ปี ปัจจุบันเป็นที่พักของน้องสาวของครูวินัย จากการสัมภาษณ์ครูวินัย ทำให้ผู้วิจัยได้รับแง่คิดหลายอย่าง เช่น ครูวินัยซึ่งเป็นเด็กคือของครอบครัวและใช้ชีวิตส่วนใหญ่ที่จังหวัดนราธิวาสและโยกย้ายตำแหน่งราชการอยู่ภายในจังหวัดนราธิวาส จนเกษียณอายุราชการ และจำเป็นต้องกลับมาใช้ชีวิตบ้านปลายที่เกาะสมุย เนื่องจากบิดาป่วย (เพิ่งเสียชีวิตเมื่อปลายปี 2557) โดยช่วง 10 ปีที่ผ่านมา ครูวินัยได้ทยอยซื้อเรือนสมุยดั้งเดิม ที่กำลังจะรื้อทิ้ง 3 เรือน โดยเป็นเรือนที่ค่อนข้างมีความสมบูรณ์ แต่ก็ต้องซ่อมแซมปรับเปลี่ยนวัสดุบ้าง เรือนทั้ง 3 หลังได้ถูกย้ายมาตั้งอยู่ในพื้นที่ที่ติดกัน เปรียบเสมือนพิพิธภัณฑ์เรือนพื้นบ้านสมุย ขาดก็แต่ความมีชีวิตชีวา เนื่องจากครูวินัยเลือกพักที่เรือนตรงกลางเรือนเดียว อีก 2 เรือนคู่ขนานเป็นเรือนที่ไว้สำหรับให้เช่าพัก โดยเรือนทั้งหมดไม่ได้ติดตั้งเครื่องปรับ

อากาศ แต่มีการเพิ่มพื้นที่ใช้สอย 2 ส่วน คือ ส่วนครัวและห้องน้ำ เท่านั้น ได้ถูกรื้อถอนยังคงรูปแบบดั้งเดิม คือ มีแคร่ไว้สำหรับนั่งเล่น และเป็นที่เก็บของหรือจอดรถจักรยานยนต์ได้ (รูปประกอบที่ 3-4)

2. การต่อเติมโครงสร้างใหม่จากเรือนดั้งเดิม เพราะต้องการเพิ่มพื้นที่ใช้สอย

ส่วนการต่อเติมโครงสร้างใหม่จากเรือนดั้งเดิมในที่นี้ หมายถึง การขยายเพิ่มพื้นที่ใช้สอยไปในแนวราบ ดังนั้น จึงจำเป็นต้องมีการต่อเติมโครงสร้างหลังคา หรือการปลูกสร้างอาคารใหม่ที่ตั้งอยู่ติดกับเรือนสมัย ยกตัวอย่างเช่น ห้องน้ำ (ซึ่งแต่เดิมจะแยกออกไปต่างหาก) ครัว (ทั้งการใช้พื้นที่ ชั้น 1 และชั้น 2) และที่จอดรถ จากการสำรวจภาคสนามเมื่อเดือนมีนาคมที่ผ่านมา ผู้วิจัยสังเกตเห็นว่าเรือนดั้งเดิมยังคงมีการใช้สอย หรือการพักอาศัยอยู่ อย่างเดิม แต่เนื่องจากครอบครัวมีสมาชิกครอบครัวเพิ่มมากขึ้น คือ 3 ช่วงอายุ (รุ่นปู่ตายาย รุ่นพ่อแม่ และรุ่นลูกหลาน) อีกทั้งวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่เปลี่ยนไป เรือนที่ปลูกสร้างใหม่มักจะเป็นเรือนปูนติดตั้งเครื่องปรับอากาศและมีเครื่องอำนวยความสะดวกที่ครบครัน ในขณะที่เดียวกัน เรือนดั้งเดิมก็จะเปรียบเสมือนสิ่งปลูกสร้างที่ให้คุณค่าทางจิตใจ โดยปู่ตายายยังเลือกที่จะพักอาศัยบนเรือนดั้งเดิมในที่นี้ไม่เพียงแต่เรือนประเภทเรือนเดี่ยวเท่านั้นแต่เรือนแถวก็ยังคงพบสถานการณ์ในลักษณะเดียวกัน (รูปประกอบที่ 5-8)

3. การสร้างเรือนพักอาศัยใหม่และทำการเชื่อมต่อโครงสร้างกับเรือนดั้งเดิม

พบว่า มีการปลูกสร้างเรือนหรือสิ่งปลูกสร้างใหม่และเชื่อมต่อกันโดยใช้พื้นที่ใช้สอยร่วมกันกับเรือนดั้งเดิม โดยพื้นที่ที่เชื่อมกันส่วนใหญ่ มักจะเป็นพื้นที่บริการทั้งห้องน้ำและส่วนครัว (ในที่นี้หมายถึงเรือนพักอาศัย) และการเชื่อมต่ออีกรูปแบบหนึ่ง คือ ความต้องการเพิ่มพื้นที่กิจกรรมใหม่ โดยเฉพาะพาณิชยกรรม เช่น มีการต่อขยายคารย่นยาวรอบตัวบ้าน จนมีลักษณะแปลกตา ราวกับว่าเป็นเรือนรูปแบบใหม่ โดยทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะทางกายภาพของเรือนดั้งเดิม ว่ามีศักยภาพที่จะเชื่อมต่อได้อย่างไรบ้าง รวมถึงสภาพแวดล้อมที่เรือนตั้งอยู่ พบว่าเรือนแถวไม้ (ทั้ง 1 และ 2 ชั้น) ซึ่งสามารถพบเห็นเรือนลักษณะดังกล่าวได้ที่ย่านหน้าทอน ย่านแม่น้ำ ย่านบ่อผุด และย่านหัวถนน เรือนแถวไม้สมัยจะสามารถต่อเติมเรือนได้ง่ายและมักนิยมต่อเติมเรือนเพื่อปรับเปลี่ยนเป็นพื้นที่พาณิชยกรรม เรือนที่ปลูกขึ้นใหม่มักนิยมใช้วัสดุและโครงสร้างสมัยใหม่หรือร่วมสมัย ซึ่งบางครั้งมีสัดส่วนที่ใหญ่กว่าเรือนดั้งเดิม ดังนั้น โครงสร้างที่เชื่อมต่อกันระหว่างเรือนดั้งเดิมและเรือนใหม่มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องคำนึงถึงการเชื่อมประสานที่เหมาะสม ทั้งในแง่ความงดงามทางสัดส่วนทางสถาปัตยกรรมและการความสะดวกต่อการใช้สอยพื้นที่ใหม่ (รูปประกอบที่ 9-12)

4. การรื้อถอนไปแล้วหรือปล่อยให้กลายเป็นเรือนร้างหรือหายไปแล้ว

ผู้ศึกษาได้ลองนำรายชื่อเรือนที่มีอยู่ในข้อมูลของสำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี โดยพบว่า เรือนส่วนใหญ่ยังคงมีการพักอาศัยอยู่เรือนที่ถูกรื้อหรือร้างไปแล้วนั้นมักพบเห็นได้ที่ย่านท่องเที่ยว เช่น ย่านหน้าทอน ย่านบ่อผุด ย่านแม่น้ำ และย่านแฉวง ซึ่งอยู่ทางตอนเหนือของเกาะสมุย ซึ่งมีจุดดึงดูด คือ ชายหาดที่ทอดยาว อยู่หลายหาด มีท่าเทียบเรือที่เชื่อมต่อกับบ้านดอน (สุราษฎร์ธานี และเกาะอื่นๆ เช่น เกาะพะงัน และเกาะเต่า) และเป็นที่ตั้งของสนามบินนานาชาติ ดังนั้น จึงไม่น่าแปลกใจที่ย่านทางตอนเหนือของเกาะสมุยจะมีการพัฒนาและแปรเปลี่ยนทางรูปแบบกายภาพอย่างรวดเร็ว และไม่หยุดหย่อน ส่วนทางตอนใต้ของเกาะสมุย นอกจากเรือนจะมีอายุมากกว่าเรือนที่ตั้งอยู่ทางตอนเหนือของเกาะแล้ว การคงอยู่ของเรือนยังคงมีอยู่สูง การพัฒนาเป็นไปอย่างค่อยเป็นค่อยไป วิถีชีวิตของชาวเกาะสมุยในย่านนี้ ไม่ได้เปลี่ยนแปลงไปเท่าใดนัก อีกทั้งยังพบว่าสาเหตุของการรื้อถอนเรือนดั้งเดิม คือ การต้องการพื้นที่ดิน เพื่อการก่อสร้างสิ่งปลูกสร้างใหม่ทันที เนื่องจากการคุกคามจากอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ส่วนเรือนที่ร้างหรือหายไปแล้วมักเกิดจากรุ่นปู่ตายายได้ล้มหายตายจากไป ในขณะเดียวกัน รุ่นพ่อแม่ก็ไม่ได้สืบทอดหรือใช้ชีวิตอยู่บนเกาะสมุยแล้วและที่ตั้งของเรือนดังกล่าว ก็ไม่ได้อยู่ในทำเลที่สามารถที่จะขายเรือนพร้อมที่ดินได้ ซึ่งผู้วิจัยถือว่าเป็นสิ่งที่น่าเสียดายเป็นอย่างยิ่ง (รูปประกอบที่ 13-16)

สถาปัตยกรรมสมัยร่วมสมัยที่ได้รับอิทธิพลและแรงบันดาลใจจากเรือนพื้นถิ่นสมัย

เนื่องจากแนวคิดหรือแรงบันดาลใจในการออกแบบทางสถาปัตยกรรม บางครั้งไม่จำเป็นต้องแสดงออกให้เห็นทางรูปแบบกายภาพอย่างตรงๆ โดยอาจจับประเด็นใดประเด็นหนึ่งที่มีความสอดคล้องกับลักษณะของโครงการ นอกเหนือจากรูปแบบทางกายภาพของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเท่านั้น ยกตัวอย่างเช่น ประเด็นในเรื่องของการป้องกันลม การใช้สอยพื้นที่ศาลาสมัย ความสัมพันธ์ระหว่างเรือนสมัยกับสภาพแวดล้อม ปรัชญาการอยู่ของชาวสมัย ศิลปวัฒนธรรมประเพณีและอื่นๆ ในที่นี้ ผู้วิจัยขอแยกประเด็นดังกล่าวตามที่พบเห็นกรณีศึกษาทางสถาปัตยกรรมบนเกาะสมัย ทั้งสิ่งปลูกสร้างเพื่ออยู่อาศัยของชาวสมัยเอง และสิ่งปลูกสร้างสำหรับธุรกิจอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวโดยแบ่งเป็นประเด็นต่างๆ ดังนี้

1. สถาปัตยกรรมสมัยร่วมสมัยที่ถอดแบบมาจากสถาปัตยกรรมดั้งเดิม
2. สถาปัตยกรรมสมัยร่วมสมัยที่ผสมผสานระหว่างวิถีชีวิตสมัยใหม่กับความเป็นท้องถิ่น
3. สถาปัตยกรรมสมัยใหม่ที่เกิดจากการตีความสถาปัตยกรรมดั้งเดิม และนำเสนอในรูปแบบใหม่
4. สถาปัตยกรรมที่ไม่ได้รับอิทธิพลจากสถาปัตยกรรมดั้งเดิม แต่มีความสอดคล้องกับบริบทแบบสมัย

โดยทั้งนี้ 4 รูปแบบทางสถาปัตยกรรมเป็นการกำหนดขึ้นโดยผู้วิจัยในฐานะผู้สังเกตการณ์ทางสถาปัตยกรรม ผ่านการสังเกตจากรูปแบบของสถาปัตยกรรมร่วมสมัยบนบริบทแห่งเกาะสมัย ในช่วง 12 ปีที่ผ่านมา มิใช่ข้อกำหนดที่ตายตัวแต่อย่างใด

1. สถาปัตยกรรมสมัยร่วมสมัยที่ถอดแบบมาจากสถาปัตยกรรมดั้งเดิม

จากการสำรวจภาคสนามพบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการนำสถาปัตยกรรมดั้งเดิมมาสู่ความร่วมมือแบบการถอดแบบ (ทั้งสัดส่วนและขนาดส่วน) คือ การเลือกใช้วัสดุและรูปแบบการก่อสร้างที่เหมาะสม ซึ่งค่อนข้างหาตัวอย่างสถาปัตยกรรมเหล่านี้ได้ยาก ประเภทของสถาปัตยกรรมดั้งเดิม ที่สามารถถอดแบบและก่อสร้างได้ใกล้เคียงในเชิงรูปแบบส่วนใหญ่จะเป็นเรือนแถว ที่มีมักจะปรับประโยชน์ใช้สอยเป็นอย่างอื่น ส่วนสถาปัตยกรรมร่วมสมัยที่ได้อิทธิพลจากเรือนเดี่ยวทั้งแบบยกใต้ถุนสูง และเรือนเดี่ยวที่ปลูกสร้างติดดิน (ลักษณะของเรือนทึบแบบจีนไหหลำ) จะพบเห็นอยู่บ้าง แต่ค่อนข้างน้อย และสิ่งปลูกสร้างที่พบดังกล่าว จะมีขนาดและสัดส่วนที่ผิดแปลกไป และองค์ประกอบที่เรียกว่าเป็นอัตลักษณ์สำคัญของเรือนสมัยแบบเรือนเดี่ยวก็ขาดหายไป (รูปประกอบที่ 17-20)

2. สถาปัตยกรรมสมัยร่วมสมัยที่ผสมผสานระหว่างวิถีชีวิตสมัยใหม่กับความเป็นท้องถิ่น

มักพบเห็นสถาปัตยกรรมร่วมสมัยเหล่านี้ในพื้นที่สาธารณะ เกิดจากองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นที่ได้ดำเนินการจัดทำโครงการขึ้น ดังนั้น จึงเป็นรูปแบบของสถาปัตยกรรมอาคารสาธารณะ นอกจากนี้แล้วยังพบว่าการปรับเปลี่ยนรูปแบบพื้นที่ใช้สอยตามความจำเป็น เช่น การใช้พื้นที่ใต้ถุนเรือน การเปลี่ยนวัสดุและวิธีการก่อสร้าง ซึ่งทำให้เรือนร่วมสมัยดังกล่าวมีขนาดสัดส่วนผิดเพี้ยนไปจากเรือนดั้งเดิมเป็นอย่างมาก โดยส่วนใหญ่พบว่าสิ่งที่ชาวสมัยหรือหน่วยงานที่ดำเนินการก่อสร้างเรือนร่วมสมัย นิยมจำลองรูปแบบของหลังคาเรือนสมัยดั้งเดิม การยกเรือนสมัยดั้งเดิมไว้บนชั้นดาดฟ้าของอาคารใหม่ คือ เจ้าของเรือนยังมีความต้องการเก็บเรือนดั้งเดิมไว้ แต่ก็ต้องการพื้นที่ใช้สอยสำหรับกิจกรรมใหม่เช่นเดียวกัน และรูปแบบสถาปัตยกรรมแบบอื่นๆ ซึ่งผู้วิจัยต้องใช้เวลาศึกษาต่อเนื่องต่อไป (รูปประกอบที่ 21-24)

3. สถาปัตยกรรมสมัยใหม่ที่เกิดจากการตีความสถาปัตยกรรมดั้งเดิม และนำเสนอในรูปแบบใหม่

สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นมีบุคลิกภาพที่อ่อนน้อมถ่อมตน มีลักษณะการตั้งอยู่ที่สอดคล้องกับบริบทในทุกมิติ และมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบทางกายภาพที่สอดคล้องกับการใช้สอยของมนุษย์อย่างแท้จริง การตีความสถาปัตยกรรมดั้งเดิมสมัยใหม่คือสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นรูปแบบหนึ่ง โดยเฉพาะเรือนสมัยใหม่ โดยการเลือกใช้เนื้อหาทางสถาปัตยกรรมที่มีความเหมาะสมกับวิถีชีวิตสมัยใหม่และมีความร่วมสมัย ถือว่าสถาปัตยกรรมดังกล่าวยังคงยึดถือความเป็นบริบทนิยมอยู่ และสถาปัตยกรรมเหล่านั้น ย่อมที่จะสะท้อนให้เห็นถึงการเชื่อมต่อเชิงเนื้อหาหรือคุณค่ากับสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ยกตัวอย่าง เช่น โรงแรมเมืองกุเลป็น ที่ได้แรงบันดาลใจมาจากเรือนแถวสมัย 2 ชั้น มาวางเรียงต่อเนื่องกัน เป็นผังรูปตัวยู โดยพื้นที่โล่งตรงกลางจะเป็นพื้นที่ของต้นมะพร้าวสูงและสระว่ายน้ำเท่านั้น การเลือกที่จะปลูกสร้างอาคารที่สอดคล้องกับระดับต่างๆของพื้นที่เดิม (เนินเขา) ทำให้โครงการโรงแรมดังกล่าว มีความโดดเด่น มีอัตลักษณ์ส่วนตัว และสามารถให้ผู้ใช้อาคารประทับใจกับรูปแบบและองค์ประกอบต่างๆ ทางสถาปัตยกรรมอย่างเต็มที่ โดยใช้แนวคิดเมืองของอิเหนา (บทพระราชานิพนธ์ ในรัชกาลที่ 2) เป็นตัวเดินเรื่อง ดังนั้นทั้งการสร้างสรรคบรรยากาศ, การเลือกใช้พืชพันธุ์ เช่น กลิ่นของดอกกุหลาบราตรี การแสดงนาฏยกรรมท้องถิ่นและอื่นๆ สามารถทำให้ผู้ใช้สอยโครงการประทับใจและเข้าใจถึงวัฒนธรรมที่ผ่านพ้นหลังที่เป็นภาพแห่งสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ได้โดยง่าย การเข้าใจวิถีชีวิตของชาวสมัยอย่างแท้จริง เช่น การเลือกใช้พื้นที่ต้อนรับ คือ ศาลาที่มีรูปแบบศาลาสมัยดั้งเดิม ซึ่งปกติชาวสมัยมักใช้ศาลาเป็นพื้นที่ต้อนรับและพื้นที่สนทนาการต่างๆ (รูปประกอบที่ 25-28)

4. สถาปัตยกรรมที่ไม่ได้รับอิทธิพลจากสถาปัตยกรรมดั้งเดิม แต่มีความสอดคล้องกับบริบทแบบสมัย

การออกแบบสภาพแวดล้อมเพื่อให้สถาปัตยกรรมตั้งอยู่ได้ในบริบทที่ผิมนั้นไปจากบริบทดั้งเดิมของตนเอง ยกตัวอย่างเช่น เกาะสมัยมีลักษณะทางภูมิศาสตร์จำแนกได้ 4 ประเภท คือ พื้นที่ราบริมหาด พื้นที่ราบทำการเกษตรกรรม พื้นที่ริมเขาหรือเนินเขา และพื้นที่บนภูเขา ในสถานการณ์ปัจจุบัน มีการปลูกสร้างสถาปัตยกรรมบนทุกลักษณะพื้นที่ที่กล่าวมาข้างต้น ยกตัวอย่างเช่น โรงแรมรีสอร์ทที่ได้อิทธิพลจากเรือนไทยประเพณีภาคกลาง คือ ลักษณะเรือนหมู่ มาจัดวางอาคารอยู่บนเนินเขาที่มีลักษณะทางภูมิศาสตร์ของพื้นที่ที่มีความลาดชัน ทำให้โครงการดังกล่าวมีความจำเป็นที่ต้องเชื่อมต่อชานในลักษณะเช่นเดียวกันกับการใช้ชานเชื่อมต่อตัวเรือนของเรือนไทยภาคกลางต่างๆ แต่มีความแตกต่างกัน คือ ชานของเรือนไทยบนเนินเขาจะมีทั้งเส้นทางสัญจรในแนวตั้ง (บันไดและทางลาด) และชานจะมีหลากหลายระดับ โดยใช้องค์ประกอบของซุ้มทางเข้าของเรือนไทยภาคกลางแบ่งการใช้สอยพื้นที่เรือนต่างๆ ตามระดับที่แตกต่างกัน โครงสร้างดั้งเดิมของเสาเรือนไทยภาคกลาง ซึ่งยกได้สูงอยู่แล้ว ก็จะเป็นโครงสร้างหลัก ที่สามารถยกตัวเรือนตามระดับที่ต้องการได้ และการใช้การออกแบบภูมิสถาปัตยกรรมในการปรับสภาพแวดล้อมให้อยู่ได้กับบริบทใหม่ที่แตกต่างจากบริบทแบบดั้งเดิม (พื้นที่ราบ) รวมถึงสถาปัตยกรรมร่วมสมัยสมัยอื่นๆ ก็ควรมีหลักการออกแบบเช่นเดียวกัน คือ การออกแบบสภาพแวดล้อมให้สถาปัตยกรรมดังกล่าวตั้งอยู่ได้ ทั้งในแนวทางการเคารพต่อบริบทสภาพแวดล้อมเดิมและการสร้างสภาพแวดล้อมใหม่ที่สามารถเชื่อมต่อกับบริบทสภาพแวดล้อมเดิมได้ (รูปประกอบที่ 29-32)

บทสรุป

การศึกษาภาพรวมในระดับกว้าง คือ การวางผังเมือง และแผนพัฒนาเกาะสมุยซึ่งเป็นขอบข่ายที่ใหญ่ที่สุด แต่ส่งอิทธิพลต่อเรือนพื้นบ้านสมุยและสถาปัตยกรรมบนเกาะสมุยทั้งหมด ไปจนถึงหน่วยที่เล็กที่สุด คือ เรือนตัวอย่าง และองค์ประกอบภายในเรือนที่แสดงสะท้อนถึงวิถีชีวิตการอยู่ของชาวสมุย จะทำให้นักวิจัยขั้นนี้สามารถตอบคำถามถึงแนวโน้มการคงอยู่ของเรือนพื้นบ้านสมุยได้เป็นอย่างดี

แนวทางและนโยบายการพัฒนาเกาะสมุยมีผลอย่างยิ่งกับการคงอยู่ของเรือนพื้นบ้านสมุย ศูนย์สรรพสินค้าซูเปอร์มาร์เก็ตขนาดใหญ่ และร้านสะดวกซื้อ ที่กระจายตัวไปทุกๆ 2-3 กิโลเมตร สร้างงานให้แก่ชาวสมุย และเพิ่มความสะดวกสบายแก่นักท่องเที่ยว แต่ในขณะเดียวกันก็ทำให้เรือนแถวพาณิชย์กรรมที่ขายข้าวสารหรือสินค้าอุปโภคบริโภคต่างๆ ปิดตัวลง เรือนแถวเหล่านั้นไม่ว่าที่ย่านหน้าทอน หรือย่านหัวถนน ล้วนแล้วแต่เป็นหลักฐานในบันทึกหน้าประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานของชาวสมุยทั้งสิ้น

จากการสำรวจตัวอย่างเรือน ตั้งแต่ช่วงปี พ.ศ.2544-2546 และช่วงปี พ.ศ.2557-2558 พบว่า พื้นที่ที่มีการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงไปเป็นอย่างมาก คือ ย่านที่ให้บริการนักท่องเที่ยวซึ่งอยู่ทางตอนเหนือ (ย่านแม่น้ำ) และทางตะวันออก (ย่านบ่อผุด) ส่งผลต่อการคงอยู่ของเรือนพื้นบ้านสมุยอย่างมากและรวดเร็ว ทั้งในแง่การรื้อถอนเรือน เพื่อปลูกสร้างอาคารใหม่หรือการปรับเปลี่ยนพื้นที่การใช้สอยเรือน และรูปแบบทางกายภาพ เพื่อให้ได้พื้นที่ใช้สอยสำหรับกิจกรรมใหม่ ส่วนย่านทางตะวันออกเฉียงใต้ (ย่านมะเร็ต) และตอนใต้ (ย่านตลิ่งงาม และย่านหน้าเมือง) มีการแปรเปลี่ยนของรูปแบบสถาปัตยกรรมของเรือนพื้นบ้านสมุยน้อยมาก และมีแนวโน้มในการคงอยู่ของเรือนค่อนข้างสูง เนื่องจากชาวสมุยรุ่นใหม่จะปลูกสร้างอาคารใหม่อยู่ติดกันกับเรือนดั้งเดิม หรือทำการต่อเติมพื้นที่ใช้สอยใหม่จากเรือนดั้งเดิมเท่านั้น ลักษณะทางกายภาพและบริบททำให้เรือนเดี่ยว (ทั้งที่ยกได้สูง และปลูกติดดิน) มีความหลากหลายของรูปแบบการแปรเปลี่ยนและการปรับตัวได้มากกว่าเรือนแถวเป็นอย่างมาก

ผู้วิจัยเชื่อมั่นเป็นอย่างยิ่งว่า ข้อมูลในการวิจัยที่จะดำเนินการต่อไปในช่วงตลอดปี 2558 จะเป็นประโยชน์ต่อทุกภาคส่วน ไม่ว่าจะในเชิงการบันทึกผลการสำรวจของปริมาณการคงอยู่ของเรือนพื้นถิ่นสมุยในปัจจุบัน และการสร้างคุณค่าโดยเลือกโครงการสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นร่วมสมัยเกาะสมุยที่ประสบความสำเร็จ ในด้านการตั้งอัตลักษณ์ทั้งรูปแบบทางสถาปัตยกรรม การออกแบบสรรค์สร้างสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และในแง่การอนุรักษ์วัฒนธรรมแห่งท้องถิ่นและภูมิภาค ทั้งนี้การสร้างกระแส “สมุย สไตล์” จะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อทุกภาคส่วนนอกจากเห็นความสำคัญแล้ว ยังต้องนำไปพิจารณาปรับใช้และปฏิบัติให้เป็นรูปแบบการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมเชิงรุก ชาวสมุยควรเก็บรากเหง้าของตนเองไว้และก้าวเดินไปสู่สถานที่ซึ่งเป็นจุดหมายปลายทางของนักท่องเที่ยวทั่วโลกอย่างภาคภูมิใจ การพัฒนาที่เคารพบริบททางวัฒนธรรม และสภาพแวดล้อมทางชาติเหล่านี้เอง ที่จะทำให้สมุยเดินอยู่บนเส้นทางแห่งการพัฒนาที่ยั่งยืน

บรรณานุกรม

- กบอ. เกาะสมุย. **แผนยุทธศาสตร์พัฒนาเกาะสมุยแบบบูรณาการ**. ประกาศใช้ 23 ธันวาคม 2552.
- ธีรพล ใจกว้าง. 2553. **ท้องถิ่นของเรา อำเภอเกาะสมุย**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุปิตัส.
- มโน พิสุทธิรัตนานนท์ และศรีน มณีโชติ. 2536. **เรือนไทยภาคใต้ กรณีศึกษาเรือนไทยพุทธ**. วารสารสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ. 25(2): 17-46.
- อร่ามรัศมี ด้วงชนะ, บรรณาธิการ. **แหล่งศิลปกรรมอำเภอเกาะสมุย-เกาะพะงัน**. สุราษฎร์ธานี: หน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม จังหวัดสุราษฎร์ธานี มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี, 2542.
- สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. **เรือนทรงไทยภาคใต้. (บ้านวิภาวดีรังสิต) หนังสืออนุสาวรีย์วิภาวดีรังสิต**. กรุงเทพฯ: บูรพาศิลป์ การพิมพ์, 2522.
- อารชว วรวรรณ. **ตำราอาหารไทยตำหนักท่าเรือมุดา**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์นิตยสารแพรว, 2557.
- ศิริลักษณ์ พยัคฆนนท์. **การศึกษาเพื่อการออกแบบชุมชนเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี**. วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการออกแบบชุมชนเมือง ภาควิชาการออกแบบและวางผังชุมชนเมือง บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2528.
- อุปถัมภ์ รัตนสุภา. **สถาปัตยกรรมพื้นบ้านเกาะสมุย: จุดกำเนิด พัฒนาการ และแนวทางการออกแบบ**. วิทยานิพนธ์หลักสูตร ปริญญาสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสถาปัตยกรรม ภาควิชาสถาปัตยกรรม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2544.